Ústavní soud ČR
Joštova 8
660 83 Brno

Stěžovatel: Jméno, datum narození, bytem

Právně zastoupen: Jméno, advokátem sídlo

Účastník řízení: Krajský soud v Ústí nad Labem, Národního odboje 1274, Ústí nad Labem 50

ÚSTAVNÍ STÍŽNOST

Dle § 72 odst. 1 písm. a) zák. č. 182/1993 Sb., ve věci porušení základních práv a svobod stěžovatele, vyjádřených v ustanovení čl. 5, 6, 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, dále čl. 7, 8, 10, 36, 39 Listiny základních práv a svobod, způsobeného rozhodnutím Okresního soudu v Litoměřicích č. j. XXX a rozhodnutím Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. XXX.

D v a k r á t

Přílohy:

- Kopie rozhodnutí Okresního soudu v Litoměřicích č. j. XXX, ze dne 24. 9. 2010
- Kopie rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. XXX, ze dne 4. 11. 2010
- Plná moc

I.
Odůvodnění přípustnosti

Ústavní stížnost je podávána v souladu s § 72 zák. č. 182/1993 Sb. ve lhůtě šedesáti dnů od rozhodnutí o posledním opravném prostředku společně s kopiemi těchto rozhodnutí.

Ústavní stížnost je podávána fyzickou osobou, stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byly porušeny jeho uvedené základní práva a svobody, zaručené ústavním pořádkem České republiky.

II.
Skutkové okolnosti

Stěžovatel byl v minulosti trestně stíhán pro podezření ze spáchání trestného činu krádeže, kterým měl způsobit škodu ve výši 15.000,- Kč. Vzhledem k tomu, že se uvedeného jednání skutečně dopustil, avšak v ataku schizofrenie, byl soudem uznán trestně neodpovědným pro nepříčetnost.

V důsledku uvedeného jednání bylo dne 11. 2. 2004 usnesením Okresního soudu v Ústí nad Orlicí stěžovateli uloženo psychiatrické ochranné léčení v ambulantní formě. Stěžovatel několik let řádně plnil podmínky ochranného opatření, avšak později nabyl dojmu, že získal plnou kontrolu nad svým onemocněním, a přestal brát předepsané léky.

V důsledku této skutečnosti podala ošetřující lékařka a rodiče stěžovatele návrh na změnu ambulantního ochranného léčení na jeho ústavní formu. Účelem tohoto návrhu bylo preventivně výchovné působení na stěžovatele, ve snaze přesvědčit jej o nezbytnosti dodržování léčebného procesu. Okresní soud v Kladně usnesením ze dne 13. 11. 2009 vyhověl návrhu a uložil stěžovateli ústavní ochranné léčení v psychiatrické léčebně. Při výkonu ústavního léčení došlo ke zlepšení projevů stěžovatelovy nemoci. Nicméně v důsledku zbavení osobní svobody a špatného zacházení ze strany ostatních pacientů se celkově zhoršil jeho psychický a fyzický stav.

Stěžovatel naplnil účel ústavního ochranného léčení, neboť již nepředstavuje hrozbu pro právem chráněné zájmy. Jedním z předpokladů tohoto tvrzení je také skutečnost, že chápe nutnost podřídit se nařízené léčbě. V důsledku toho podal žádost na změnu ústavního ochranného léčení zpět na ambulantní formu. Tento návrh však byl v rozporu s ústavně zaručenými právy stěžovatele zamítnut usnesením Okresního soudu v Litoměřicích č. j. XXX a rovněž usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. XXX. Obě rozhodnutí se při tom v odůvodnění zabývají výlučně zdravotním stavem stěžovatele a nijak nehodnotí jeho nebezpečnost pro veřejnost a přiměřenost uložené formy ochranného opatření.

V současnosti je stěžovatel nadále zbaven osobní svobody, neboť dne 28. 12. 2010 bylo usnesením Okresního soudu v Litoměřicích rozhodnuto o prodloužení ústavní formy ochranného léčení.

III.
Protiprávnost rozhodnutí

Protiprávnost napadených rozhodnutí, od které se odvíjí porušení základních práv stěžovatele, je spatřována v popření imanentních kategorií ochranného léčení, kterými jsou jeho účel a přiměřenost.

Kategorii účelu ochranného léčení můžeme nalézt v § 99 odst. 6 zák. č. 40/2009 Sb. (dále jen TZ), který stanoví, že: ''*Ochranné léčení potrvá, dokud to vyžaduje jeho účel, (…)*''.

Definici účelu ochranného léčení obsahuje důvodová zpráva k trestnímu zákoníku, která uvádí: „*Konečným účelem (pozn. ochranného léčení) je odstranění nebezpečí dalšího porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem*".

Kategorie přiměřenosti je vyjádřena v § 96 TZ, který obecně pro všechna ochranná opatření, mezi které patří také ochranné léčení, stanoví, že jejich uložení je možné pouze za kumulativního splnění následujících podmínek:

- Povaha a závažnost pachatelem spáchaného činu,
- nebezpečí, které pachatel představuje pro zájmy chráněné trestním zákonem,
- osoba pachatele a jeho poměry.

Podmínka nebezpečnosti je splněna, pokud „stav pachatele vyvolává naléhavou obavu, že bez léčení bude znovu svými činy ohrožovat nebo porušovat zájmy chráněné trestním zákonem. ... Nebezpečnost pobytu pachatele na svobodě se nekryje s naléhavostí poruch v lékařském smyslu, ale je dána pravděpodobností recidivy."[1] Jinými slovy „tato podmínka je splněna, je-li vysoce pravděpodobné, že pachatel trestného činu ... spáchá znovu závažnější útok na zájmy chráněné trestním zákonem, a to pod vlivem duševní poruchy."[2]

Okresní soud v Litoměřicích ani Krajský soud v Ústí nad Labem se v napadených rozsudcích nezabýval povahou a závažností činu, kterého se stěžovatel dopustil, či nebezpečí, které představuje pro zájmy chráněné trestním zákonem, nýbrž výlučně stěžovatelovým zdravotním stavem, přestože z § 96 TZ soudům vyplývá povinnost tyto okolnosti zhodnotit.

„Stav nebezpečí pro společnost při ponechání pachatele na svobodě není možno vyvozovat ani z prostého zjištění stupně jeho duševní poruchy, ani z pouhého jednání, které vykazuje znaky trestného činu. Nebezpečnost pobytu na svobodě u pachatele trestného činu je přitom třeba posuzovat podle stavu v době rozhodování soudu o ochranném léčení."[3] Ochranné léčení „nelze uložit ani v případě, že se pobyt pachatele na svobodě stane

---

[1] CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ M.: Nepříčetný pachatel. Praha: Institut pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 1995. s. 79.
[2] STOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: nakladatelství C. H. Beck. 2000. s. 192.
[3] STOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: nakladatelství C. H. Beck. 2000. s. 192.

nebezpečný teprve někdy v budoucnosti, například v důsledku rozvinutí procesu, který dále poškodí jeho psychické funkce.“[4]

Výše uvedené dokládáme v judikatuře Ústavního soudu, přesněji v nálezu sp. zn. IV. ÚS 502/02:

„Ochranné léčení v ústavní formě je mimořádně závažným omezením osobní svobody léčeného, které někdy může znamenat větší újmu než nepodmíněný trest odnětí svobody, a to zejména díky neurčitosti svého trvání. Vzhledem k této skutečnosti je nutno zjišťovat zákonné podmínky pro uložení ochranného léčení v ústavní formě s mimořádnou pečlivostí. Jelikož právě ***hrozba nebezpečí ze strany pachatele je hlavní skutečností****, která tento závažný zásah do jeho základních práv opravňuje, je zřejmé, že mezi těmito dvěma zájmy musí existovat určitá proporcionalita; tedy čím vyšší nebezpečí ze strany nepříčetné osoby hrozí, tím vyšší je možnost omezení její osobní svobody.“*

Tento názor Ústavního soudu se dále také objevuje v nálezu sp. zn. I. ÚS 3654/10 a také v usnesení sp. zn. IV. ÚS 2271/09

K otázce uložení ochranného léčení v ústavní formě lze nalézt vyjádření také v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, viz případ Winterwerp vs. Nizozemí, číslo rozhodnutí 6301/73 ze dne 24. 10. 1979, kde se v odstavci 39 ESLP vyjadřuje ke kritériím uložení otavního ochranného léčení.

„Podle názoru soudu, s výjimkou naléhavých případů, dotyčná osoba by neměla být zbavena svobody, ledaže je spolehlivě prokázáno, že se jedná o “duševně nemocného“. Povaha toho, co musí být stanoveno před příslušným vnitrostátním orgánem – tj. přítomnost duševní poruchy - vyžaduje objektivní lékařské odbornosti. ***Dále musí být duševní porucha takového druhu nebo stupně, které opravňuje uložení ochranného léčení.****“*

Pokud by uvedené soudy postupovaly v souladu se zákonem a vzaly v úvahu podmínky uložení ochranných opatření, uvedené v dotčeném ustanovení trestního zákona, tak by musely dojít k závěru, že ústavní forma ochranného léčení je v daném případě zcela zjevně nepřiměřená.

Stěžovatel se dopustil činu jinak trestného krádeže, kterým způsobil škodu nikoliv nepatrnou. Lze tedy říci, že závažnost činu je minimální. Trestní zákoník stanoví za stejný čin pro příčetného pachatele trest odnětí svobody v délce trvání do dvou let. Dále je nutné poukázat na fakt, že stěžovatel je prvopachatelem a doposud žil řádným a spořádaným životem. Je tedy nasnadě, že by v případě stěžovatelovy trestní odpovědnosti nebylo zřejmě nutné uložit nepodmíněný trest odnětí svobody. Stěžovatel, jenž se svého činu dopustil výhradně pod tíhou duševní choroby, pročež byl také uznán v dané věci trestně neodpovědný, byl stižen nesrovnatelně těžšími následky, než pokud by se činu dopustil v plné příčetnosti. Připomínáme, že stěžovatel byl zbaven osobní svobody, aniž by mohl vědět kdy, popřípadě, zda vůbec, bude propuštěn z ústavního ochranného léčení. Účelem ochranného léčení sice není trestat pachatele, ale zabránit ohrožení zájmů chráněných trestním zákoníkem. Zásah do stěžovatelovy osobní sféry je ovšem tak závažný, že by nebyl přiměřený ani jako trest a s přihlédnutím ke všem okolnostem případu a k účelu tohoto

[4] STOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: nakladatelství C. H. Beck. 2000. s. 192

právního institutu, není přiměřený ani jako zvolené ochranné opatření. Je tedy tristní, že se stěžovatelem, který vědomě nejednal ve zlém úmyslu, je zcela neopodstatněně, totiž v rozporu s účelem ochranného léčení, jednáno daleko hůře než s případným pachatelem, který se svého činu krádeže dopustí ze zavrženíhodné pohnutky obohatit se na úkor jiné osoby.

„Ochranné léčení je ukládáno bez časového omezení (zákonným hlediskem pro jeho ukončení je splnění účelu, který plní) a režim v léčebném ústavu, kde je vykonáváno, může být velice přísný a pro pachatele omezující v řadě směrů více, než některé tresty nespojené s odnětím svobody.“[5]

K tomu nález Ústavní ho soudu sp. zn. IV. ÚS 502/02:

„Přestože forma ochranného léčení není prvořadě určena stupněm nebezpečnosti činu jinak trestného pro společnost, nýbrž potřebou léčby, jistá závislost mezi spáchaným činem a formou ochranného léčení je žádoucí. Např. ***uložení ochranného léčení v ústavní formě je namístě zejména v těch případech, kdy nepříčetná osoba spáchá čin jinak trestný, za který by v případě její trestní odpovědnosti bylo zřejmě nutno uložit nepodmíněný trest odnětí svobody****. Naopak u nepříčetné osoby, která spáchala čin jinak trestný, který by v případě její trestní odpovědnosti byl zřejmě posouzen jako trestný čin, jehož typová i konkrétní nebezpečnost pro společnost je nižší, a bylo by tedy namístě uložení alternativního trestu nespojeného s přímým omezením na svobodě, je možno uložit ochranné léčení v ústavní formě spíše ve výjimečných případech, které jsou odůvodněny konkrétními skutkovými okolnostmi.“*

Výše uvedené soudy se zabývaly pouze zdravotním stavem stěžovatele zjištěným znaleckými posudky. Vzhledem k tomu, že schizofrenie je nevyléčitelná, nikoliv však neléčitelná nemoc, je tento postup zcela nesmyslný, neboť automaticky presumuje nebezpečnost stěžovatele z obecného charakteru neléčeného průběhu této nemoci.

Zde stěžovatel opět uvádí citaci z nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 502/02:

„Nebezpečnost pachatele je třeba vykládat tím způsobem, že je zde vysoká pravděpodobnost, že nepříčetný pachatel spáchá znovu závažnější útok na zájmy chráněné trestním zákonem, a to pod vlivem duševní choroby. Tuto otázku je třeba posoudit na základě zjištění o chování nepříčetné osoby a na základě posudku znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, o tom, zda duševní porucha je takového rázu, že pobyt nepříčetné osoby na svobodě je i pro budoucnost nebezpečný. ***Samotné doporučení znalců, zda je či není vhodné uložit obviněnému ochranné léčení, není ovšem dostatečným podkladem pro rozhodnutí o této otázce.“***

Stěžovatel si je vědom nutnosti podrobit se léčebnému procesu, což dokazuje i skutečnost, že stěžovatel nežádá a ani v minulosti nežádal o ukončení ochranného léčení, ale pouze jeho změnu z ústavní formy na formu ambulantní. Vzhledem k této okolnosti nepředstavuje riziko pro zájmy chráněné trestním zákonem v důsledku své nemoci. Navíc „z hlediska motivace k léčbě je významné, aby ji pachatel nevnímal pouze jako něco vnuceného.“[6] V tomto bodě je, vzhledem k výše uvedenému, třeba konstatovat, že souběžně se splněním

[5] STOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: nakladatelství C. H. Beck. 2000. s. 190.
[6] STOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: nakladatelství C. H. Beck. 2000. s. 191.

tohoto kriteria došlo k naplnění účelu ochranného léčení. Z dikce § 99 odst. 6 TZ, by tudíž mělo dojít k jeho ukončení. Opačné jednání je nutno považovat za protiprávní.

Pokud by soud skutečně zajímalo naplnění kritéria nebezpečnosti, tak by také musel přihlédnout k faktu, že stěžovatel vyjadřuje ochotu řídit se stanovenými léčebnými postupy. V této souvislosti stěžovatel cituje nález Ústavního osudu sp. zn. I. ÚS 3654/10:

''Jak uvedl Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 517/10 bod 124., "na presumpci "viny" nelze založit apriorní popření základního práva. Platí naopak presumpce "neviny", a to analogicky jako v mnoha jiných sférách, ať již jde o presumpci neviny v trestním řízení, presumpci ústavně souladného postupu zákonodárce či o morální presumpci dobrých úmyslů počínání jednotlivce ve společenských vztazích. V této souvislosti lze poukázat i na nezbytný respekt veřejné moci k svobodné sféře jednotlivce.". Okresní soud však své rozhodnutí o omezení osobní svobody stěžovatelky založil právě na presumpci "viny" stěžovatelky (presumpce nevěrohodného slibu) a racionálně obhajitelně nevysvětlil, proč není důvodu považovat slib stěžovatelky za věrohodný. Zde Ústavní soud znovu opakuje, že z výše uvedených důvodů za takové racionálně obhajitelné vysvětlení nelze označit pouhý odkaz okresního soudu na to, že stěžovatelka akceptovala injekční formu podávání léku až na konci řízení.

K tomu lze dodat, že riziko újmy na veřejném zájmu (ochrana společnosti před stěžovatelkou trpící duševní poruchou a současně údajně nepožívající léky mírnící projevy její duševní poruchy neinjekční formou), pro který okresní soud nařídil ochranné léčení ve formě ústavní, není velké. To i proto, že okresní soud může - bezprostředně po případném budoucím odmítnutí stěžovatelky přijímat léky injekční formou -znovu rozhodovat o nařízení ochranného léčení ve formě ústavní. Proto i z pohledu proporcionality - zvažování intenzity dotčení kolidujících hodnot - napadené usnesení okresního soudu neobstojí.''

Analogicky k tomuto nálezu lze i v tomto případě tvrdit, že soud postavil své rozhodnutí na presumpci viny, když stěžovateli a priori nevěří jeho zájem dodržovat léčebný postup. Z žádného znaleckého posudku ve věci totiž nevyplývá, že by se znalci zabývali otázkou, zda bude stěžovatel po změně ochranné léčby respektovat stanovenou léčbu, případně z jakého důvodu došel znalec k danému názoru.

Současně je třeba poukázat také na druhý citovaný odstavec zmíněného nálezu. Totiž i v případě, že by se později ukázalo, že stěžovatel nedodržuje svůj léčebný plán, je možné znovu změnit ochranné léčení na jeho ústavní formu, aniž by došlo ke vzniku nebezpečí pro společnost.

K tomu nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3654/10:

„K tomu lze dodat, že riziko újmy na veřejném zájmu (ochrana společnosti před stěžovatelkou trpící duševní poruchou a současně údajně nepožívající léky mírnící projevy její duševní poruchy neinjekční formou), pro který okresní soud nařídil ochranné léčení ve formě ústavní, není velké. ***To i proto, že okresní soud může - bezprostředně po případném budoucím odmítnutí stěžovatelky přijímat léky injekční formou -znovu rozhodovat o nařízení ochranného léčení ve formě ústavní.*** *Proto i z pohledu proporcionality - zvažování intenzity dotčení kolidujících hodnot - napadené usnesení okresního soudu neobstojí.“*

Stěžovatel rovněž tvrdí, že výše popsaným postupem obecných soudů bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces, které lze nalézt v čl. 36, odst. 1 Listiny a také čl. 6 Úmluvy.

Toto porušení spatřuje především v extrémním nesouladu vykonaných skutkových zjištění s právními závěry soudu.

K tomu nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 84/94:

„Z odůvodnění musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. V případě, kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, nutno takovéto rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i s čl. 1 Ústavy České republiky.“

Dále viz také např. rozhodnutí: sp. zn. III. ÚS 166/95, sp. zn. I. ÚS 401/98, sp. zn. II. ÚS 252/99, sp. zn. I. ÚS 129/2000, sp. zn. I. ÚS 549/2000, sp. zn. III. ÚS 694/02.

Pro srovnání stěžovatel uvádí příklady zahraniční právní úpravy dané problematiky, z nichž vyplývá jednotící linie sledující kritérium nebezpečnosti pachatele.

Z těchto můžeme jmenovat například Německo, které v § 62 Strafgesetzbuch (StGB) stanoví, že: ‘‘*Ochranná opatření nelze nařídit, pokud by to bylo v nepoměru k závažnosti činu, kterého se pachatel dopustil, nebo kterého se chtěl dopustit, jakož i nebezpečí, které pachatel představuje*‘‘.

Podobně se k dané problematice staví Švýcarský právní řád, když v § 56 StGB stanoví: ‘‘*Nařízení ochranného opatření vyžaduje, aby související zásah do práv pachatele nebyl nepřiměřený s ohledem na pravděpodobnost a závažnost dalších trestných činů*‘‘.

V § 37 Mental Health act 2007 právního řádu Velké Británie, nalezneme úpravu ústavního ochranného léčení. Tento zákon vyžaduje pro umístění duševně nemocného pachatele do ústavní léčby zejména naplnění kritéria závažnosti povahy trestného činu, kterého se dopustil a přiměřenosti uloženého opatření, ke všem okolnostem případu.

V § 672.54 Criminal code of Canada nalezneme mezi kritérii uložení ústavní ochranné léčby nebezpečnost pachatele a nejméně omezující rozhodnutí, které ještě dokáže naplnit účel ochranného opatření. Tato právní úprava je doplněna zásadním rozhodnutím Nejvyššího soudu Winko *v.* British Columbia z roku 1999, které stanoví, že pokud osobě není prokázána její nebezpečnost pro společnost, tak je nutné ji zcela osvobodit. Explicitně se tak vylučuje presumpce veřejné nebezpečnosti.

Na uvedených příkladech úpravy ústavního ochranného léčení ve vyspělých právních řádech můžeme pozorovat jednotnost stanovených kritérií rozhodování. Jedná se zejména o nutnost prokázat nebezpečnost pachatele a zohlednit závažnost trestného činu, kterého se pachatel dopustil. Je tedy zřejmé, že o těchto kritériích panuje všeobecná právní shoda. O to více je s podivem, že české soudy tyto kritéria vůbec nevzaly do úvahy, přestože je mají uvedeny ve vlastním právním řádu.

IV.
Porušení základních práv a svobod

Z výše uvedených důvodů se domníváme, že došlo k porušení práva na osobní svobodu, jež je vyjádřeno v čl. 5 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 8

Listiny základních práv a svobod ČR a čl. 14 odst. 1 písm. a) a b) Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižení, neboť stěžovatel byl protiprávně a výlučně na základě své duševní nemoci zbaven osobní svobody aniž by bylo přihlédnuto k dalším rozhodujícím podmínkám takovéhoto opatření.

Tím, že Okresní soud v Litoměřicích a Krajský soud v Ústí nad Labem rozhodly v rozporu s ustanoveními §§ 96 a 99 trestního zákoníku bylo porušeno právo na spravedlivý proces garantované v čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 36 Listiny základních práv a svobod ČR.

Vzhledem k tomu, že je stěžovatel dlouhodobě protiprávně zbaven svobody, bez toho aniž by věděl, kdy toto omezení skončí, dochází k jeho vytržení ze všech sociálních vztahů a tedy i ze společnosti jako takové. To má konečně dopad i na jeho psychickou stránku. Tímto je zasažena stěžovatelova osoba včetně jeho soukromí. Dochází tak k porušení čl. 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 7 Listiny základních práv a svobod ČR.

Domníváme se, že ústavní ochranné léčení uložené výhradně na základě duševní nemoci stěžovatele je v rozporu s právem na lidskou důstojnost, které je vyjádřeno v čl. 10 Listiny základních práv a svobod ČR.

Konečně, protiprávnost uloženého ochranného opatření má důsledky také v porušení čl. 39 Listiny základních práv a svobod ČR, neboť stěžovateli byla uložena tzv. ‘‘jiná újma‘‘, aniž by k tomu měl soud zákonné zmocnění.

V.
Petit ústavní stížnosti

Na základě výše uvedených skutečností stěžovatel navrhuje, aby Ústavní soud rozhodnul tak, že této ústavní stížnosti se

v y h o v u j e

a usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. XXX, ze dne 4. 11. 2010, se **zrušuje**.

Dne XX. XX. XXXX v Brně

Podpis stěžovatele

V plné moci